

Пиріг Ігор Володимирович,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, професор

УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ

Криміналістичні обліки складають основу інформаційно-довідкового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень та являють собою засновану на наукових даних та узагальненні практики протидії злочинності сукупність інформаційних та інформаційно-пошукових систем, які складаються з об'єктів або відомостей про них, що створені, функціонують та використовуються суб'єктами розслідування кримінальних правопорушень для вирішення завдань кримінального провадження [1, с. 7]. Криміналістичні обліки за призначенням поділяються на інформаційно-довідкові, що знаходяться у Департаменті інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України та оперативно-розшукові, зосереджені в підрозділах Експертної служби МВС України [2, с. 359]. Організація формування та ведення криміналістичних обліків регламентується Наказом МВС України від 10.09.2009 № 390, що затверджує Інструкцію з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС [3].

Підрозділи Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України забезпечують функціонування криміналістичних обліків інформаційно-довідкового призначення. На сьогодні їх об'єднано в інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України», що стала складовою частиною єдиної інформаційної системи МВС України [4]. Означена система налічує більш ніж 40 різноманітних обліків, що використовуються як для розслідування кримінальних правопорушень, так і для забезпечення функціонування всієї системи Національної поліції України. Інформаційно-пошукові системи Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України останніми роками постійно вдосконалюються, додаються нові інформаційні системи, забезпечується нормативно-правове регулювання їх ведення та використання, що підвищує ефективність використання облікової інформації в ході розслідування злочинів.

На наш погляд, більшої уваги на сьогодні потрібно приділити формуванню та використанню оперативно-розшукових обліків. Саме ці обліки призначені для отримання інформації про особу, яка причетна до вчинення злочину та її ідентифікації; ідентифікації знаряддя вчинення злочину: транспортного засобу, зброї, обладнання тощо, що використовувалися під час учинення злочину; установлення спільної групової належності матеріалів та речовин; інших фактичних даних,

що свідчать про вчинення злочинів конкретною особою; отримання іншої інформації щодо вчинених злочинів та запобігання їм. Обліки формуються з об'єктів (їх копій, зображень) та відомостей про них, вилучених під час огляду місця події чи при проведенні інших слідчих (розшукових) дій, а також отриманих під час реєстрації дактилокарт, фото-, відеозображень, записів голосів і мовлення осіб, ДНК-профілів.

На сьогодні основним обліком оперативно-розшукового призначення є дактилоскопічний, що реалізується в автоматизованій інформаційно-пошуковій системі «Дакто-2000». Практика використання даного обліку свідчить, що на сьогодні його ефективність значно знизилась. Це пояснюється як об'єктивними причинами: обізнаністю злочинців та використанням ними гумових рукавичок при вчиненні злочинів, що зменшує отримання дактилоскопічної інформації при оглядах місць події, так і суб'єктивними: застарілість програмного забезпечення, незважаючи на багаточисельні її модифікації.

Тож потрібно, на нашу думку, змінити підхід до формування оперативно-розшукових обліків впровадженням нових, заснованих на сучасних досягненнях науки і техніки. Такими, на нашу думку, на сьогодні є обліки геномної інформації людини та ознак її зовнішності. У 2022 році було прийнято Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», який визначив правові засади обробки геномної інформації людини з метою її державної реєстрації в Україні, що сформувало правові підстави формування та ведення Центрального обліку генетичних ознак людини (ЦОГОЛ), до якого вносяться дані ДНК-профілів, отриманих після проведення досліджень у стаціонарних лабораторіях експертних установ [5]. Однією з переваг обліку генетичних ознак людини є можливість ідентифікації особи навіть при отриманні невеликої кількості біологічного матеріалу, за умови дотримання вимог до збирання та дослідження біологічного матеріалу. Аналізом практики використання генетичних обліків встановлено, що вони допомагають не тільки у викритті злочинців, а й у відсіюванні осіб, які не причетні до вчинення злочинного діяння.

Актуальним під час збройної агресії росії стало питання забезпечення проведення молекулярно-генетичних досліджень для ідентифікації загиблих військових та цивільних осіб на деокупованій території, в тому числі з місць масових поховань. Стаціонарні лабораторії експертних установ, зважаючи на значну кількість таких досліджень, на сьогодні не в змозі в повному обсязі забезпечити їх проведення. На практиці позитивних результатів у цьому напрямку набув пристрій «ANDE Rapid DNA», призначений для створення ДНК-ідентифікатора для швидкої ідентифікації людини (протягом 90–100 хвилин). Нещодавно такими пристроями було забезпечено всі обласні слідчі підрозділи поліції з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування. Проблема формування бази даних ДНК-профілів, що підлягає вирішенню, полягає у тому, що кожний пристрій ANDE має власну базу даних, яка не реєструється у Центральному обліку генетичних ознак людини.

Іншим, перспективним напрямком вдосконалення інформаційно-довідкового забезпечення розслідування є створення обліку, заснованого на фіксації та обробці ознак зовнішності людини, зокрема рис обличчя. На сьогодні існує достатня кількість програмного забезпечення розпізнавання обличчя людини, що підтверджено практикою його застосування. Наприклад, прикордонники за допомогою американської програми розпізнавання обличчя «Clearview AI» змогли встановити особи понад 10 000 осіб, які брали участь у воєнних злочинах російської федерації [6]. Як система контролю співробітників підприємств та організацій зарекомендувала себе система розпізнавання обличчя «Visible Light», що має велику продуктивність і надійність та підходить як для загального застосування, так і здатна розпізнавати людину у динамічному середовищі [7]. З наведеного зрозуміло, що на сьогодні технічні можливості дозволяють створити загальнонаціональну систему ідентифікації людини за ознаками зовнішності.

Визначені нами системи реєстрації не мають замінити дактилоскопічний облік, а повинні доповнювати один одного, створюючи єдину систему реєстрації, засновану на обліку біометричних параметрів людини, про що неодноразово зазначалось науковцями.

Список використаних джерел

1. Приходько В. О. Теоретичні та практичні основи функціонування та використання криміналістичних обліків МВС України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 20 с.

2. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД. 2015. 432 с.

3. Про затвердження Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України». Наказ від 03.08.2017 № 676 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ від 14.02.2022 № 122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>.

4. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України : Наказ МВС України від 10.09.2009 № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09/conv>.

5. Про державну реєстрацію геномної інформації людини. Закон України від 09.07.2022 № 2391-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text>

6. Clearview AI – система розпізнавання обличчя, яка допомагає прикордонникам виявляти людей, причетних до злочинів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3694894-zavdaki-programi-rozpiznavanna-oblic-vstanovili-osobi-10-tisac-rosijskih-voennih-zlocinciv.html>.

7. Система розпізнавання обличчя Visible Light. <https://zktcoua.com/ua/solutions/sistema-raspoznavaniya-lits-visible-light/>